

1794 nr. 4 ba identisch mit 4^c

" 4 bb " " 4^d

" 4 f ist fälschlich hinter 4 g ein-
gebunden.

1795

1. Hommel, Christianus Godefridus: Ord. juridici . . . Volumen:
Electori benevole s. p. dicit. (per Reputacionem Frederici Alberti
Schmittii innotuit) Exponenda Buxidam de jure ecclesie
Sclitricis singularibus in mutuo.
  2. Klugsch, Joannes Traugott Cordus: Utinam philosophia scripturae
interpretatio, quam commendavit Kumbler, admittit perit
in applicandis N. T.
  3. Künzelius, Inventus Traugott Christianus: De lege commissoria
speciatione de prescriptione actionis ex ea datae
  4. Pohlenhaus, Inventus Fredericus: De judiciis, a quibus et ad quae
procurare licet in terris Electori Saxoniae subjectis.
  5. Stuebel, Christophorus Cordus: De justitia p. personam capi-
talem, quae in Saxonia obtinet.
  6. Stuebel, [Stuebel:], Christophorus Cordus: De jure literarum
illegitimorum succedendi in sectantibus bonorum patronorum
secundum Saxoniae leges, artem patriciam, et usum fori
Saxonici.
- 6 b. Titius -
6 c. Titius - Neumann
6 d. Titius - Seeburg

7. Triller, Carolus Fridericus: Observationum de paucis illarum que finibus ex placitis juris naturae recte aestimandis specimen 6.
8. Wormdorffius, Gulielm: Ord. jur. . . . Decanus: Pectori benevolenti salutem (et reputationem ~~in~~ Insuperi: Pectori Pylthekunori iurata)
9. Wormdorffius, Gulielm: Ord. jur. . . . Decanus: (et Reputationem in ang. Coroll. Solomonis Zeduaris iurata)
10. Wormdorffius, Gulielm: Diveritates, si que disquiratur: de ex legibus Saxonis, fructus industriales, maxima labore parte peracta, semper usufructuario cedunt?
11. Wiersandis, Georgius Stephanus: De ritu jurandi manu sublata vel pectori imposta.
12. Wiersandis, Georgius Stephanus: Unusquisque forensis quatenus Pocalis conductis a feminis facta sit valida.
13. Zeduaris, Carolus Solmus: Origines comitiorum, quae in imperio sacro Romano-Germanico celebrantur.

1796. 1a Bochner

1796.

1. Hommelium, Christianus Gredet : De poena ejus, qui ex
mandato est jura deliquit. 18 Kreyzig - Am. No. 1

15 Kreyzig 12 Kreyzig 11 Kreyzig 11 Kreyzig

2. Thalitzger, James Augustus Hieronymus : De subordinatione

2. Observationes hinc ex principiis juri bochneri
- Tissius-Lindenberg

3. Wiesandus, Georgius Stephanus : Ord. jus . . . . . Decanus : Lec.

tori Generalis salubri (ad Disputationem in aq. Conti

Gentili Boetii inserta)

4. Wiesandus, Georgius Stephanus : Disceptationes juris

5. Wiesandus, Georgius Stephanus : De usu et effectu jurisjurandi

purgatorii (1797. Bochnerus, Georgius Raspheus : De plantis
Anatoliphis praesertim a Cavanilles dispositis.

1797. A. Hoffmann

1. Hungarich, Fredericus Christianus : De jure sociorum
oratorum armatae contra Anglos.

2. Kluegel, Quintus Gouffier : Collegii juris . . . . . Decanus :

1. l. o. (ad Disputationem in aq. Fredericus Christianus

Jungnick inserta) Tart : Tuxen verantem patrice

2. Kluegel
- Rennet

3. Zacharius, Cordus Tolonus : Anctenus infamie a facto
sine acquiescent sine retinendo prohibeat?

4. Zacharius, Cordus Tolonus : De libertate Romanis et civi-
tatis Germaniae olim concessa.

gehört zur 4 g.

13

DE
SIGNIFICATIONE VOCVM PHILOSOPHICA
A VVLGARI PHILOSOPHIAM TRACTANTI-
BVS CVRATIVS DISTINGVENDA

*1794
4 1/2*

DISPVTATIO PHILOSOPHICO - CRITICA

QVAM

EX DECRETO PHILOSOPHORVM
AD LOCVM ASSESSORIS ORDINARIJ IN ORDINE PHILOSOPHICO
OBTINENDVM

PRAESES
CAROLVS FRIDERICVS
ROSENHAHN

ORDIN. PHILOS. ASSESS. EXTRAORDIN. ET AD AED. ARC.
DIACONVS

A. D. $\overline{\text{V}}$. IDVS OCTOBR. A. O. R. $\overline{\text{c101000xciv}}$

H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDET
ADIVTVS RESPONDENTE

CAROLO GODOFREDO HENRICO
SCHVNDENIO

OBERWINCKELIO - MONTANO

VITEMBERGAE
LITERIS TZSCHIEDRICHII

STATIONARIE LOCAL THEOLOGIE
A VINTAGE THEOLOGICAL PRACTICE
THE CHRISTIAN PRACTICE

GAROLUS FRIEDRICH
ROSENTHAL

CAROLO GODFREDO HENRICO
SCHNITZER

LITTELL'S SCHNEIDERMAN

DE
SIGNIFICATIONE VOCVM PHILOSOPHICA A
VVLGARI PHILOSOPHIAM TRACTANTIBVS
CVRATIVS DISTINGVENDA.

§. I.

Instituti ratio.

Quod iam omni fere tempore viderunt docueruntque philosophi, controuersias permultas, de philosophiae placitis exortas, originem duxisse e male intellectis eiusdem terminis: a) eius rei persuasio in primis hac nostra aetate, vel leuiter attento ad animum penetrat. A quo enim philosophia omnis nacta est interpretem criticum et acutissimum, cuius diligentia et summa circumspectio ad fines vsque vltimos cognitionis humanae progredi visa est: factum quoque est, vt alii, rerum naturae altius indagandarum cupidi, ipsum sequerentur principem, alii vero, iique haud pauci, variis moti caussis, aduersum

a) Egregie hac de re differit LOCKE, de Intell. hum. lib. III, cap. X, §. 22. WERENFELS totum conscripsit librum de Logomachiis Eruditorum; cf. c. VII, §. 1. „negari non potest, inquit, maximam plerumque eorum culpam esse, qui sententiam eorum, quibuscum disputant, perperam intelligunt. Qui duplici mihi nomine videndi videntur, et, quod ea se capere putant, atque adeo gloriantur, quae non capiunt, et, quod inepta hac persuasione ducti, statim ad arma prouocant; iis non absimiles, qui, cum de bello somniant, hostem ad portas esse rati, noctu surgentes, amicam quemlibet pro hoste inuadunt.“

versum ipsi tenerent, eiusque dogmata impugnarent. *b)* Qua quidem in re nolumus iam omnes ac singulas enumerare causas, quibus tot fere recentiores philosophi adducti, extiterunt huic philosophiae aduersarii, quot iverunt eam comprobatum et vberiori luce collustratum: sed potius vnā, veluti primariam inuentam, separatim spectare, eo consilio, vt nobis oecasionem praebet, nosmetipsos commonefaciendi, ne eandem ingrediamur viam erroneam in studiis nostris philosophiae impendendis. Quaerentes enim, vnde tandem euenerit, vt philosophia critica non pauciores inuenerit impugnatores, quam habuerit fautores atque cultores, haud difficile perspiciunt, quosdam *illorum* vel primos huius philosophiae terminos male intellexisse, adeoque iudicio suo confidentes, ad placita ipsa arrodenda animum appulisse; *horum* vero non paucos, nouitati rei, hominibusque placendi studio mirifice indulgentes, absque vlla cognitione eius accurata, laudibus ipsam cumulasse, quid? quod eam statuisse, quae vilo modo falli nequeat. *c)* Nobis quidem hac in causa

b) huc pertinent EBERHARD, et autor libri, qui inscribitur AENESIDEMVS, 1792 edit. FEDER, *über Raum und Caussalität, zur Prüfung der Kantischen Philosophie* 1787; WEISHAAPT, *in den Zweifeln über die Kantischen Begriffe von Zeit und Raum* 1789; nuperime WREDE, in libro: *Idealismus et Realismus*, 1793; WERNER, *in dem Versuch einer allgemeinen Aetologie* 1792; STORR, *in den Anmerkungen über die Kantische Religionslehre* 1793; DES MAREES, *in den Briefen zur Vertheidigung des Glaubens evangelischer Christen* 1794. Indignissime de philosophia Kantiana iudicant *die Neuesten Religionsbegebenb.* 1790-93. p. 37.

c) vid. CROMAZIANO, *Geschichte der Revolutionen in der Philosophie*, in appendice p. 215 sqq. Quamquam nullus nego, autorem huius iudicii non inane posuisse studium in tractanda philosophia critica, dubito tamen, an *a priori*, vt loquuntur, demonstrari queat, autorem philosophiae criticae

caussa persuasum est, philosopho atque docto quolibet maxime indignum esse, laudes innumeras aut reprehensiones in doctrinam quamcunque conferre, cuius dogmata non solum, sed adeo verborum vim explicare nescit. At vero non paruo opus est labore atque diligentia, dum in eo es, vt primas notiones philosophiae in genere, verbis eius subiectas, et ipsa elementa bene teneas; sed etiam multo maior huic operae impendenda est assiduitas ab eo, qui criticae in primis philosophiae operam daturum se profitetur. Quis enim est, quin sciat, philosophiam hanc haud raro vt terminis nouis, non solum a vulgari vsu loquendi, sed etiam ab ipso philosophico, qui haectenus obtinuit, alienis, voces praeterea multas sumi significatibus magis definitis et limitatis, quam a caeteris philosophis; ob eamque causam et totam philosophiam multis visam fuisse obscuram, atque adeo erroneam. Inde satis apparere putauimus, philosopho futuro et docto quam maxime attendendum esse animum ad voces singulas, earumque significatus, vt, si harum vim philosophicam recte distinguere potuerit a vulgari, ad philosophiam cum fructu tractandam accedat. *d)*

§. 2.

Cautiones quaedam.

Cum vero forte sint, qui putent, nos leuius nobis sumisise argumentum enarrandum, profitemendum est, neminem virorum doctorum

A 3

nostrae

criticae in illa tradenda omnis expertem fuisse erroris. Quod si demonstrari nequit, non potest dici philosophia critica in suo genere *vna* atque *ultima*; cf. quae notat AENESIDEMVS p. 28. de vltimis philosophiae principiis.

d) eandem sententiam pluribus confirmat LOCKE, de Int. hum. lib. III, cap. IX. §. 21.

nostrae aetatis fuisse, qui hanc rem accurate desinitret, aut nobis viam rectam monstraret, hac in quaestione ingrediendam. Vnus WOLFIVS Cel. in *Logica*, cap. V. §. 140 sqq. vbi de stylo philosophico agit, videtur quaedam disseruisse, ad causam nostram pertinentia; sed tantum abest, vt *criteria*, quibus distinguitur significatio philosophica a vulgari, exponat, vt doceat, *qua ratione adhibendae sint linguae voces, et quomodo significatus vagi et indeterminati ad determinatos sint reducendi*; vid. §. 144. Deinde vero et monet philosophos, vt singula genera et singulas species propriis nominibus insigniant, quaeque differentia quadam constante a se inuicem differant, diuersis quoque in philosophia nominibus appellent, §. 145. Quae de *cognitione distincta* tradit, §. 148. de qua nos infra disputabimus, §. 7. eam potius peti vult ex accurata terminorum definitione, quam ex ipsa significatione, quae vocibus constanter tribuitur. e) Quam ob causam etiam aequos nos

e) Quae inuenimus apud LAMBERTVM in *Novo Organo*, significationem verborum philosophicam non tangunt, vide, quae leguntur in eius *Semiotica*, c. IX. §. 318; ADELUNG, *über den deutschen Styl*, vbi de vsu loquendi disserit, operamque virorum doctorum ad vsum loquendi conformandum exponit, huius nostrae rei mentionem non inlicit, vid. I. B. c. I. §. 17. c. II, §. 3, 11-13. Consultimus quoque LEIBNITIVM, in den *unvorgreiflichen Gedanken, betreffend die Ausübung und Verbesserung der deutschen Sprache*, qui nihil de nostra re, nisi hoc dicit: „*Was die Wort und Weisen zu reden betrifft, so muß man sich hüten vor Unständigen, Obvernehmlichen u. Fremden oder Undeutschen*;" cf. Tom. VI. opp. eius *philos.* part II, p. 40 edit. DVENS. LOCKIVS quidem spem fecit, se de discrimine vsus philosophici a civili traditurum, lib. III. cap. IX, §. 3. vbi hunc in modum disserit: „*Vocabulorum usum philosophicum voco, quando adhibentur voces, ad definitas rerum notiones cum aliis communicandas, et in propositionibus vniuersalibus, ad certas quas-*
dam

habituos iudices speramus, qui, si rei susceptae difficultatem recte perpenderit, operam nostram non plane inane iudicabunt, dummodo viderint, nos hac scriptione aliis occasionem praebuisse, plenius atque doctius hac de re disserendi. Qui vero exilliant, nos de significatione vocum linguae cuiusdam singularis varia, nominatim germanicae aut latinae tradituros, monendi sunt, siue huius disputationis latius patere, eamque, si inscriptionis ratio habetur accurata, non, nisi de vocabulorum vi philosophica a vulgari discernenda in genere exposituram, in quacunq[ue] demum illa inveniatur lingua. f) Quo vero in negotio nostrum non est, de *terminis philosophiae propriis*, aut, qui dicuntur, *technicis* agere, quippe qui in philosophia inveniuntur sola, et ad vulgarem orationem non transeunt; sed de iis tantum, quibus communis usus est, et in vulgari, et in philosophica consuetudine. g) *Quorum potestate philosophica, secundum*

criteria *dam et non dubias veritates exprimeudas, in quibus mens acquiescit, dum in scientiae investigatione versatur. Duo isti usus multum inter se distant, atque multo minus accuratioris in uno, quam in altero requiruntur, ut ex insequentibus patet.* At in sequentibus disputat potius de eo, quo modo uti debeat terminis ad philosophiam accommodate, quam ut usus philosophici, qui e repetitis eodem sensu terminis oritur, discrimen a civili exponat.

f) Consilium quidem ceperamus, de discrimine *usui loquendi philosophici a vulgari* curatius observando, disserere; at mature intelleximus, nos in hoc opere perficiendo limites signatos excessuros esse. Quod cum res nostrae impedirent, optauimus tamen, ut aliquis existeret, qui hanc rem diligentius pertractaret.

g) *hic v. c. termini Receptivitat et Spontaneitat, Categoric, sunt philosophiae proprii, in primis criticae, quorum usum vulgari consuetudo ignorat; at voces Erfahrung, Begriff, Vorstellung, Anschauung, et philosophica et vulgari significatione gaudere, constat.*

criteria necessaria, a vulgari dignoscenda, a nobis diligenter perustrata, sub suam addemus rationes, quae demonstrant, absque accurate observato discrimine verborum, varie significantium, philosophiae cognitionem parum procedere; atque ita putamus, operam nostram fore absolutam.

§. 3.

Origo significationis vocum philosophicae.

Ex his igitur colligi potest, nostram tractationem pertinere ad eas tantum linguae voces, quibus sunt plures significationes, vt, illarum omnium bene gnari, eam, quae est philosophica, cognoscamus; atque ita vel ipsi recte iis uti, vel mentem aliorum, qui ipsas adhibent, bene percipere possimus. Est autem philosophis veris solenne, partim in sententiis de natura rerum ferendis, partim in diiudicandis aliorum actionibus, sequi principia certa et indubitata; eandem rationem *plerumque* obseruant in ipsa consuetudine siue vsu, qui in linguae vocibus obtinet. Hinc factum est, vt, cognita varia vocum significatione, quae ab hominibus non philosophis ipsis tribuebantur, eam sibi adoptarent, seruarent, et veluti suam redderent, quam videbant iure vocibus tribui. *b)* Sed et altius progressi, cum animaduertent, ipsum illum vsu vulgarem, qui regulis interdum non nititur, ad rationes certas reuocari atque conformari posse, ita, vt significationis cum voce conspiceretur coniunctio quaedam et vinculum, *i)* hanc, naturalem

b) hoc ius nititur rationibus, ob quas significatio quaedam cum voce coniungitur, et eatenus etiam philosophis competit hoc ius, vocibus quibusdam pro genio suo vtendi, quatenus rationes sequuntur iustas; de his vero in sequentibus plura.

i) exemplum suppeditat §. 4.

ralem quasi, constanter illis tribuerunt et retinuerunt. Hinc et curam habuerunt, ut vocabula multa, quae dicuntur synonyma, et in vulgari vsu promiscue adhibebantur, bene et conimode discernent, atque cuiilibet definitam potestatem darent. *k)* Denique cum interdum opus esset verbis, ad designandas ideas, cogitatione recisas, voces e vulgari vsu loquendi, arctiorem sensum offerentes, sumferuat, ad indicandas ideas generatiores. *l)* Quae philosophorum opera de vocibus linguae cuiusdam effecit, ut sensum sensumque existeret vsus quidam constans, significatio singularis, eiusdemque color philosophicus.

§. 4.

*Expositio generalis de discrimine viriusque significatio-
nis vocum.*

Relicti autem subsidii, quae a scriptoribus libellorum plerumque inveniuntur, et interdum praeter modum diripiuntur, nostrumque genium secuturi, ponimus, duplicem distingui posse significationem vocum, aliam philosophicam, vulgarem aliam *m)* eamque inter se, licet

non
k) e. g. termini *Gefühl* et *Empfindung*, *beschreiben* et *erklären*; illud enim ad formam externam rei pertinet, hoc ad notas rei internas.

l) ita vox *Ansbauung* in philosophia latiore significationem habet, quam in vulgari consuetudine.

m) non negamus, et plures distinctiones significationum constitui posse, sed haec ad causam nostram non pertinent. Caeterum tenendum est, nos opposuisse vulgarem significationem, i. e. eam, qua *vulgus* vitur, philosophicam, i. e. illi, quae in scriptis philosophorum inuenitur, secundum leges iustas et rationes formata. Vbi autem haec defunt, ibi significatio non potest vocari quoad materiam philosophica, sed modo quoad formam externam, i. e. quatenus significationes quaedam a philosophis adhibentur in libris.

non in omnibus terminis, tamen in multis vere differre, idque discrimen curatius obseruanti plurimum prodesse. *u)* Sunt enim voces permultae, quarum significatus in scriptis philosophorum cernuntur singulares siue constantes et perpetui, quique ad ideas cum aliis communicandas tam commode adhibentur, vt notionem definitam, distinctam, atque ab omni ambiguitate alienam offerant; contra vero iisdem vocibus vulgaris loquendi consuetudo vitur significatibus, non quidem philosophico repugnantibus, tamen vacillantibus, pluribus rebus, iisque diuersis competentibus, ideoque obscuris. Inde plerumque fit, vt accuratius de his querentes dubitent, de quanam re definita ipsae intelligantur. Exempli loco sit terminus *Begriff*, qui in philosophia critica indicat complexum notarum intuitus variarum, quae comprehensae sunt notione; atque hoc in sensu quidem nemo non videt, vocabulum istud recte et ad etymologiam sumi; at vero vulgaris vsus aliam huic vocabulo significationem non tribuit, nisi cognitionem in genere. *o)* Ex his autem patere existimamus, verum discrimen intercedere inter significationem vocum philosophicam et vulga-

u) Cum opinari quidam possent, nos hic sub philosophica significatione vocum eam intelligere, quae in libris philosophorum obtinet; docemus, nos iam nullo modo auctoritatem philosophorum eorumque vsum qua talem sequi velle, quippe ille ipse iudicandus est secundum regulas certas; sed potius nos quamlibet significationem verborum vocabimus philosophicam, i. e. eam, quae in tractanda philosophia iure adhiberi potest, dum sensum definitum, eumque rationibus iustis nitentem fundit; de hac re plura vide in §. 5.

o) sic dicimus: *ich habe einen Begriff von dieser Sache*, id nihil aliud significat, quam: cognitio mihi est eius rei sufficiens.

vulgarem. 7.) Neque vero nos tangit, quod quis nobis contradicere possit: vocabula ipsa, a philosophis usurpata, ab vno hoc significato, ab altero significato alio adhiberi; ideoque vocabulis ipsis usum philosophicum eumque constantem tribui non posse. Sequeretur enim ex his nil aliud, quam, ipsam significationem verborum philosophicam eidem fortunae interdum esse obnoxiam, cui vulgaris dicitur. 9.) Quamquam vero, uti satis constat, philosophi vsui loquendi pro arbitrio regulas scribere non valent, tamen iis licet linguae vocibus ita uti, et secundum regulas indubitatas eas conformare, ut notionibus et ideis suis apte exprimendis respondeant, et a rei peritis distincte cognosci possint. 7.) Quam operam sicut nemo apud vulgum improbat, qui haud raro verborum quorundam usum relinquit et abrogat: ita et philosophis idem competere ius, nemo dubitabit, dummodo utilitatem ex hac opera capiant, accuratiori institutioni inseruientem. Ex hoc igitur philosophorum more utendi vocabulis linguae pro genio suo fe-

B 2

cundum

- p) sententiae nostrae non obstat, quod haec duplex significatio non in omnibus inueniatur terminis; lubenter enim largimur, in multis vocabulis usum philosophicum nondum satis esse definitum. Exemplum suppeditat STEINBART in *Logica*, edit. tert. §. 275; attamen in per multis vocibus hanc duplicem significationem cerni et distingui posse, quilibet nobis dabit.
- q) inde oritur interdum vsus loquendi, philosophicae sectae singularis.
- r) Ita KANTIVS multis linguae nostrae vocabulis vsus est significationibus, quibus haecenus nemo utebatur, atque hoc modo institutio ipsius nata est colorem quendam singularem, qui multos offendit, licet philosophus ille sequeretur regulas indubitatas, vel ex etymologia, vel ex analogia linguae desamtas.

cundum regulas indubitatas, diiudicandum et eruendum est discrimen significationis vocum philosophicae a vulgari, de qua nunc speciatim agemus.

§. 5.

Criterion primum significationis vocum philosophicae, eiusque ratio.

Studiosius indagantes criteria, quibus agnosci ac definiti potest significatio vocum philosophica, primum quidem putauimus, haec e scriptis philosophorum peti debere, cum sperari possit, philosophos ipsos usum vocabulorum philosophicum constanter sequutos esse; at vero alium fontem quaerere cogebamur, cum intelligeremus, vel magni nominis philosophos et hic interdum dormitasse, minusque philosophice, i. e. definite, et absque omni ambiguitate disseruisse.^{s)} Altius igitur progressi, consulimus *finem summum*, cui significationes philosophicae inseruire debent. Atque hac in causa non putamus, quemquam nos habituros esse repugnantem nobis; sed potius confidimus, neminem, si viderit, criteria, siue notas de sensu vocum, ad distinguendam duplicem illam significationem a nobis allatas et constitutas, ad consequendum finem illum necessario pertinere: easdem illas notas ad significationes philosophicas referri debere, dubitaturum esse. Iam vero finis ultimus adhibendorum vocabulorum apud philosophos est, ut ideae et notiones *definite ac distincte* verbis tradantur. *Illa virtus*, quae in notione *definita* cernitur, pertinet ad eam vocis indolem, qua ideam offert neque *latiorem*, neque *angustiore*m, quam tradere voluit, qui verbo aliquo

^{s)} vide, quae notat in REINHOLDIO AENESIDEMVS, p. 69.

aliquo utebatur. 1) Qua cautione autem neglecta, oritur vacillatio, ambiguitas et obscuritas; haec virtus, qua *distincte* scribitur, spectat accurate *observatam distinctionem* aliarum significationum, quae voci cuiusdam tribui solent. 2) Secus agentes anam praebent confusio*ni* idearum et *διλογία*. Primum igitur criterium significationis verborum philosophicae in genere merito affertur hoc: *Vocum significationes, quae ideam definitam offerunt, sunt philosophicae.* 3) Vt vero recte intelligamur, monendum est, hanc virtutem ante omnia e verborum *etymologia* cognosci debere. 4) Quaerens igitur illam vocum praestantiam, ad etymologiam recurat, ut, si haec offerat sensum nativum quasi et proprium et accuratum, illo utatur, licet alii contra illum peccent philosophi. Exempli loco sit verbum *repraesentare* et *repraesentatio*; hoc atque illud non debet dici de prima intuitione rei cuiusdam, sed de *iterata* cogitatione rerum, aut oculis, aut menti proposita. In illo enim sensu etymologiae aperte contradicit, quod philosophicum

B 3

non

- 1) si quis e. c. hominem, quem videret praeditum esse facultate acute de quavis re iudicandi, diceret, gaudere praepollenti *intellectu*, philosophicam significationem relinqueret, et vulgarem sequeretur, valde ambiguam.
- 2) hoc apud Latinos in primis videre licet in verbis: *res, opes, auctoritas, lex* cet. quibus tribuuntur significationes tam diuersae, ut, iis apud scriptores antiquos inuentis, dubius sis, quamnam significationem tribuere debeas.
- 3) Quae WOLFIVS docet in *Logica latina, cap. V. §. 147*: „terminos philosophicos semel receptos non esse immutandos, receptumque verborum significatum esse retinendum,“ non sine limitatione probari debent.
- 4) vbi haec defecerit, alium fontem monstrabimus in §pho 6.

non est. y) Dum igitur etymologia ipsa vocum significationem quandam definitam offert, haec philosophica est, *et esse debet*, cum nitatur ratione grauissima, e lingua ipsa petita. z)

§. 6.

Criterion alterum, ubi primum non inuenitur.

At vero obiicies, etymologiam in multis vocibus non inueniri, quippe quae interdum aut obsoleta sit, aut voces ipsae primitivae sint, atque aliarum radices, ideoque criterium primum non esse vniuersale, et vbiq; adhibendam. Iam vero et ne hic quidem libros philosophicos consulendos esse putamus, sed potius *analogiae* impendendam operam nostram. In hoc autem negotio persciendo quilibet videt, nobis sermonem non esse de analogia grammatica, qua voces quaedam flectuntur et construuntur secundum formas similes, easque plures; imo vero nos loqui de ea, quae ad sensum et significationem pertinet. Ex hac enim analogia, seu e *similitudine formae vocum*, ad similitudi-

nem

y) inde ortus est dissensus inter AENESIDEMVM et REINHOLDIVM de hac notione. Ille ad usum loquendi vniuersalem prouocat; at vero ex hoc, qui varius est et vulgaris, nihil potest decerni. Ex etymologia, puto, statim apparuisset, REINHOLDIVM minus philosophice adhibuisse hanc vocem. Deinde, vterque non distinxisse mihi visus est inter id, quod ob oculos ponitur, ad intuendum *materialiter*, et id, quod mens recordatione et imaginatione sibi ipsa repraesentat secundum attributa; qua in causa vterque neglexit diligentiam philosophicam.

z) quam ob causam et termini technici et nomina rerum sunt philosophica nominanda, cum ex ipsa nominis etymologia ideam rei definitam elicere possis, cuius generis multa inuenis apud KANTIVM, e. e. *Synthesi, iudicia analytica, Receptivität, Spontanität, Apperception* cet.

nem significationis *a)* earum iure progredimur. Haec autem analogiae observatio in primis facit, ut cogitationes nostras distincte cum aliis communicare possimus, dum ex ea haud raro cognoscimus, voces quasdam, si accurate spectentur, diuersas admittere significationes, atque hac cognita ambiguitate adducti, eam, quam nostram esse volumus significationem, diligentius indicemus. Quod exemplo illustrabimus sat graui: Notum est, apud Latinos verbalia in *io* plurima, et apud Germanos verbalia in *ung*, studiosius perpendenti duplicem fundere significationem *formalem*, aliam actiuam, in actione praesenti, aliam actiuam, in actu perfecto, siue; ea dici cum de actione imperfecta, de statu, quo actio aliqua *perficitur*, tum de statu, quo actio aliqua *perfecta est*. Iam cogita laudatum illud vocabulum *Anschauung*, *intuitio*; nonne potest utroque modo commode adhiberi, vel de actione, seu de negotio, quo quis animum suum applicat ad aliquid intuendum? vel de actu, siue de effectu, qui in animo natus est ex intuitione; de complexu notarum variarum, quas animus intuendo abstraxit? *b)* Ex his igitur iam colligere licet significationis philosophicae

a) ita intelligas quaeſo: voces, quae similitudinem *formalem* habent, siue; quae pari modo finiuntur, easdemque partes orationis constituunt: et eadem gaudent significatione *formali*, i. e. rationem et relationem habent eandem rerum, de quibus dicuntur; aut enim indicant statum *actiuum*, aut *passiuum*, aut *actionem imperfectam*, aut *absolutam*, aut sumuntur *largius*, aut *angustius*; aut sunt *immanens*, aut *transcendens* significationis. Similitudo igitur, de qua loquimur, pertinet tantum ad *formam* significationis, non ad *materiam*.

b) horum vocabulorum et in lingua latina et in germanica ingens est multitudo, e. c. *comparatio*, *educatio*, *repraesentatio*, *compositio*, *narratio*,

phicae criterium alterum: In significationibus vocis cuiusdam variis, quarum altera rationem habet in analogia linguae, altera non; illa est philosophica, haec non; dummodo ambiguitas, illis forte inhaerens, orationis circumscriptione tollatur. c) His philosophum uti debere, et videre, ut, si etymologiam non inuenit, analogiam sequatur, dubitari nequit. d)

§. 7.

Criterium tertium: accurata synonymorum distinctio.

Sicut autem vulgaris usus loquendi haud raro etymologiam et analogiam in verborum significatibus negligere, atque adeo interdum relinquere solet et abolere: ita et voces multas, quae significationis similitudine quadam gaudent, inuicem permutat, sic, ut vox altera loco alterius adhibeatur, ad exprimendam vnam eandemque ideam. Quod et oratoribus commune est, qui sententiam suam auditoribus indoctis inculcare, eorumque animos flectere student. e) Attamen philosophus,

sum-
ratio, eruditio; apud Germanos: *Vergleichung, Erziehung, Vorstellung, Zusammenfassung, Erzählung, Belehrung* cet. Non memini, me apud quemquam philosophum hoc discrimen, ratione horum vocabulorum inuenisse expositum, quod profecto magni videretur momenti. STEINBART sensisse videtur hoc discrimen, cum voces distingueret *Gelehrsamkeit* et *Gelahrtheit*; quae voces simili distinctione gaudent, vid. *Logicam* eius, §. 246, edit. 1793. Fortasse et idem vult WOLFFIUS, in *Logica latina*, cap. V, §. 149, sub fin.

c) de hac limitatione plura in seq. §pho.

d) haec enim sunt illa principia indubitata, de quibus §. 3 exposuimus, et putauimus, ea philosophis qua talibus esse sequenda.

e) Hanc ob causam WOLFFIUS vult, ut philosophus respuat verborum orationum, qui oratores iunat; cf. *Logica lat.* §. 149, in nota, et §. 150.

summae perspicuitati et accuratiori studens, ab illo merito abhorret more, ob nascendam ex synonymis vocabulis confusionem idearum, et obscuritatem. Quamquam vero concedi debet, cuilibet linguae adesse quasdam voces, quae plane eandem exhibeant significationem, tamen et negari non potest, multa vocabula, quae vulgaris usus pro synonymis habet, accuratius quaerentibus distingui debere. *f)* Ex quo iam in genere dignosci potest institutio philosophica ab ea, quae oratoris est, ad captum vulgi accommodata. Ea enim institutio, quae praecepta sua multis cumulat vocabulis synonymicis, quoad *formam* non iudicanda est philosophica, propter incuriam in distinguendis vocibus, et *ἀναρίβητος* defectum. Contra, ea institutio, quae verbis utitur singulis, ad ideam exprimendam aptis, diligenterque quaesitis, philosophicae laudem, nisi forte aliis maculata sit vitiis, meretur. Hinc et petitur criterium aliud dignoscendi significationem philosophicam, quod est in distinctione vocum idonea, idque hoc: *Significationes, quae vocabula, vulgo synonyma appellata, secundum rationes iustas distinguunt, sunt philosophicae.* Ad has distinctiones, earumque rationes iustas, quibus fulciuntur, requiritur, ne cum vulgari significatione pugnent, sed potius eam in primas quasi partes resoluant; deinde, ut ideam, aut obiectum, quod indicare debent, magis reddant definitum, atque circumscriptum. *g)*

§. 8.

f) e. g. *Befehl - Wille; Verbeisung - Versprechen - Angelobung; begehren - verlangen;* cf. latina vocabula: *cipere* et *requirere.*

g) ita distinguit usus philosophicus interdum in *laticorem* et *angustiorum* significationem, et hanc iterum in species quasdam dispesit, e. e.

C

vocabu-

*Criterion quartum in usu philosophorum principum
cernitur.*

Quae haecenus disputauimus, pertinebant ad constituenda criteria significationis philosophicae interna, eaque necessaria, quorum alterum in significatibus inueniri debet, ut philosophicorum nomine insigniantur; atque ex illis criteriis simul agnosci poterat virtus significationis philosophicae summa. Attamen his nobis satisfecisse non visum sumus, praesertim cum *oculos conuerteremus ad ipsos philosophorum libros*, in quibus significationes philosophicas secundum haec criteria quaerebamus. In iis enim praeter eas, de quibus disseruimus significationes, inuenimus singulare quoddam genus, a vulgari quidem diuersum, sed tamen eiusmodi, ut criteria supra nominata deessent. *b)* Nobis quidem statim a primo intuitu philosophici non videbantur ta-

les

vocabula: *intellectus* et *ratio*, *Verstand* et *Vernunft*; usus vulgaris ista vocabula pro synonymis habet; at philosophi, ut constat, distinguunt inter intellectum significatu *largiori*, quo complectuntur intellectum significatu *angustiori*, iudicium et rationem; et inter intellectum significatu *angustiori*, quo indicant facultatem concipiendi notiones; hanc vero distinctionem perspicuitati in docendo optime inseruire, et vulgari vsui non repugnare, non est, quod pluribus probemus; vide IACOB, in *Logica*, §. 152 et 156, edit. secundae. Pari modo philosophus recte distinguit vocabula germanica: *glücklich* et *glückselig*, quae usus vulgaris permiscet. Quae differit QVINCIUS, *Instit. Orat.* lib. I, cap. VI, monita sunt ad vitandam ambiguitatem in elocatione, non ad distinguendam significationem philosophicam a vulgari.

b) e. c. vocabula: *Geist*, *Vermögen*, (*vis*) in quibus et vitiosa quaedam inueniuntur, et etymologiae repugnantia e. c. *Vortwurf*, loco *obiecti*.

Ies termini, eo scilicet sensu reali et angusto, quem supra exposuimus, (§. 4. not. m.) sed potius sensu *nominali*, i. e. quatenus ii notis philosophicis *externis* gaudent. Liceat nobis haec vocabula nominare philosophicis *ἀνάλογα*. Origo eorum haec est. Cum interdum eueniret, vt verba deficerent philosophos, quibus notiones vniuersales, et ideas, cogitatione recisas, perspicue, plene et accurate traderent, notisque inueniendis animum appellere nollent: factum est, vt hic genium suum sequerentur, atque ita verba, quae vulgus sensu angustiori, et, vt loquuntur, in *concreto* sumsit, sensu latiori, et in *abstracto*, de notione et de genere adhiberent. *i)* Inde venit, vt eiusmodi voces significationem nanciscerentur, philosophiae propriam, eamque vulgari longe ampliorem et generaliore. Equidem non ausus sum, eiusmodi significationes e rationibus linguae indubitatis deducere; existimaui potius, eas ex arbitrio quodam et consuetudine philosophorum loquendi originem duxisse. Quod vero hi significatus philosophis solennes sunt et proprii, atque non, nisi ex eorum libris cognoscuntur, eos philosophicis *ἀνάλογες* vocare placet; praesertim cum vulgari consuetudini non repugnent. Cum vero eorum quaeratur criterium, aliud constitui nequit, nisi hoc: *Significationum philosophicarum*.

C 2

rum,

i) addi potest et hoc: Verba, quae de rebus corporeis in sensu proprio; siue, de obiecto *materiali* extra nos valebant, philosophi ad notionem, quae modo in *intellectu* versatur, transtulerunt; atque ita latior significatio vocabuli orta est; v. c. *Cörper, Raum, Grund, Schwere, Gesetz, Form*, cet. quae voces in vulgari vsu tantum de specie quadam notio- nis dicuntur.

rum, quarum usus e rationibus non liquet, criterium est: *diserta commemoratio in libris philosophorum, k)* earumque usus consuetus.

§. 9.

Vindicatio criteriorum.

His pro viribus nostris elaboratis, opus est, ut sententiam nostram in faciendis criteriis illis tueamur, et a logomachiis defendamus. Cum enim praecideamus, fore, qui operam nostram minus perfectam et absolutam iudicent: iis iamiam obuiam ire possumus. Quae enim contra moneri possunt, redeunt ad hoc, veluti summum et grauissimum: Philosophiae, obiici nobis potest, licet uti omnibus significationibus vocum, et vulgaribus, et a vulgari usu alienis, atque dum perspicue et diligenter exponit et indicat, in quam significatione accipi velit vocabula: significationes vulgares sunt philosophicae, i. e. definitae et perspicuae; hanc ob causam affirmabunt quidam, discrimen inter significationem philosophicam atque vulgarem, et limites utriusque accurate signari non posse; certe non multum ex hoc discrimine obseruato pendere in philosophiam tractandam emolumenti et utilitatis. At vero, nos non negamus, philosopho licere, vulgaribus vocum significationibus uti, eumque adeo illas adhibere posse ad institutio-

k) Qua in re nos fere similem sententiam fouemus, illi, quam, ratione linguae germanicae, eiusque usus loquendi optimi doctae proposuit ADELUNG, *über den deutschen Styl*, I. B. c. II. §. 10.

tutionem philosophicam; neque etiam contradicimus, dum eiusmodi significationes sunt circumscriptae, et diligenter definitae, philosophicarum nomine *quodammodo* dignas esse; quid? quod concedimus, ipsas significationes philosophicas in multis vocibus non adeo obtinuisse, et constanter a solis philosophis adhibitas, ut a vulgari usu sint separatae satis et diuersae. *l)* Sed reputent secum monitores, ipsorum dubia disputationem nostram non tangere. Aberrant enim ab ipsa notione *philosophicae significationis*, quae secundum expositionem nostram ea est, quae nititur rationibus internis et necessariis vocabulorum, e lingua ipsa petitis. Ex his patet, vel ipsos philosophos, cum adhibeant voces e vulgari consuetudine, a rationibus internis linguae alienas, non valere, significationem aliquam reddere philosophicam. *m)* Etsi vel maxime euenierit, ut vocum quarundam significationes, ob usum earum apud magni nominis philosophos, auctoritatem nanciscantur praepollentem: tamen et ne hac quidem fortuna vere philosophicae euadunt, dum rationibus iustis destituuntur. Negamus igitur, ex philosophorum usu *qua tali* pendere significationem vocum philosophicam et internam; sed largimur etiam lubenter, vocabula aliquot, quae interdum contra ius fasque in philosophicam institutionem irrepere, ob frequentem usum philosophorum, auctoritatem quandam philosophicam consecuta esse; atque ita speramus, censores nostros in easdem partes nostras esse abituros.

C 3

§. 10.

l) vid. §. 4. not. o.   *m)* confr. §. 4.

Necessitatis distinguendarum significationum rationes.

Restat, ut rationes afferamus, quibus moti putauimus, philosophiam tractantium quam plurimum interesse, hanc duplicem vocum significationem nosse et distinguere. *Primum* quidem, absque illius cognitione diligenti logomachias omnis generis enasci, iam §. 1. demonstratum est. Quae pugnae miserimae, et ad nauseam haud raro ventilatae, eo magis improbandae et periculosae censendae sunt, quo acrius et infensus interdum pugnatur, quo plus temporis male consumitur et abicitur, quo iniuriosius aduersarii saepe tractantur. Sed illud in hac re profecto minimum est. Eiusmodi enim logomachiae ab optimo quouis et docto ne quidem attentione dignae putantur, atque sic euanescent.

At vero *deinde*, cum ipsa haec peruerfa philosophiam tractandi ratio et ignorantio significationum philosophicarum, verbis subiectarum, eo progreditur temeritatis, atque adeo improbitatis, ut, sanioris philosophiae vocibus, nescio quo sensu intellectus malo, autorem philosophiae ipsum improborum consiliorum, Atheismi, et scelerum quorumuis impurorum accuset: non potuimus istam rationem
fatis

fatis demirari. Optauimus vero etiam, vt talibus iuuenibus pariter ac senibus, philosophiae puriori et saniori infensus, placeat, ante omnia aliquot annos impendere studium, in addiscendis philosophiae elementis, atque ita ad mitius et iustius et sanius iudicium ferendum se placide et sapienter componere.

Equidem haud diffiteor, me, iuuenem adhuc et discendi cupidum, non posse animum retardare a studio philosophiae, cuiuslibet tandem nominis sit et famae; sed et affirmo, me e nulla adeo pendere, vt autoritatem sequar. Satis enim multorum temporum historia me docuit, vbi philosophia vera neglecta sit, ibi haud raro dogmata religionis nostrae salutaria ab aduersariis acutissimis risui esse exposita, imo vel religionem totam, quam equidem pia veneror mente, in statum coniectam esse miserrimum. Vbi enim eius doctores et patroni desidia se dedunt, philosophiam spernunt, eiusque machinationes, a pseudophilosophis structas, in illos ipsos vertere nesciunt, religionis vis et efficacia diuina in animis hominum torpet, et sensim sensimque religio ab iis, qui rationem suam qualemcunque in rebus diuinis adhibent, relinquitur, et spernitur.

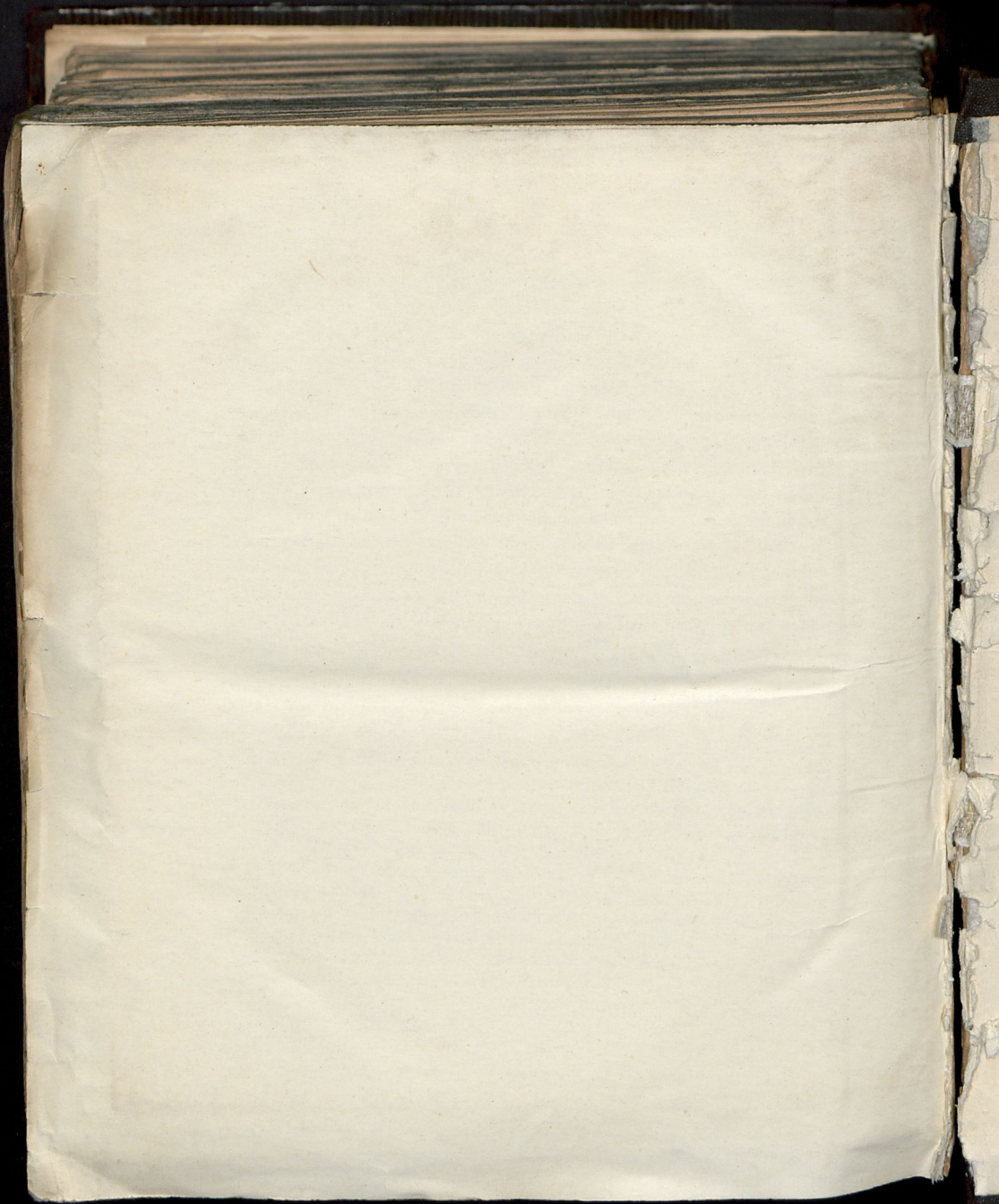
Tum;

Tum; nemo è philosophia tractanda fructum aliquem percipere potest, nisi ante omnia curauerit, vt vocum potestates, quae in philosophia obtinuerunt, apprime capiat, atque sic placitorum veritatem et utilitatem recte perspiciat.

Denique; neque ipse intelligetur ab aliis, si forsthan tradere illis voluerit dogmata philosophiae, verbis, a philosophicis significatibus alienis, imo obscuritatis et ambiguitatis infelix autor erit. Relinquitur, vt omne philosophiae studium, eiusque tractatio accurata proficisci debeat e vocibus recte definitis ac distinctis. Quicumque igitur cum fructu voluerit tractare, atque addiscere philosophiam, elementis, quibus tradi solet, operam det intelligendis; deinde, ipsius dogmata cognoscat, de eorum veritate sibi persuadeat, atque ita ad veram et exquisitam doctrinam progredietur felicissime.

ULB Halle

3

001 558 609

TA → 001

